

Po gorah in cestah.

Iz spominov na dr. Kreka. — Ivan Dolenec.

Ne vem, kdo je dal Prtovču, kamor je zahajal dr. Krek po materini smrti (1903) na oddih, ime »naša Meka«. Morebiti šaljivi župnik Brešar sam, iz čigar ust sem ga slišal ob času, ko je vsa naša javnost zrla z nedeljeno ljubeznijo na njega, ki je bil naša moč, naš ponos, središče vsega našega gibanja. K njemu so zahajali vsi, ki so hoteli iz prvega vira spoznati misel naše nove dobe, ki so se hoteli opasati z orožjem poguma in znanja za boje, ki so se želeli osvežiti in pomladiti pri njem, ki ga ni minila prekipevajoča moč in razkošna radost. In takih moslimov je bilo mnogo; sešel sem se gori s Štajercem, Primorcem, Hrvatom, Poljakom, da o Kranjcih ne govorim in ne o onih, o katerih sem samo slišal, da so resnični hadžiji.

Sklepa, opisati življenje v »Meki«, nisem napravil letošnje tožne jeseni, ko se duh oklepa tesneje umrlega in si želi zbrati spomine nanj tako, da mu čas more ukrasti kar najmanj dragocene dediščine, sedaj, ko je udarila med nas nepobitna zavest, da bomo uživali njegovo navzočnost samo še v spominih. Opisati? Ali je izraz pravi? Saj se način, kako se je javljal pri oddihu Krekov veliki duh, ki je vtisnil vsemu pečat duhovitosti in umetnosti, ne da šolsko opisati. Treba bi bilo umetniške sile, ki bo zgrabila doktorja, Prtovč, Mežnarjeve, obiskovalce, planine Ratitovca in gozde Jelovce s pastirji in drvarji, s solncem in gorskim zrakom vred, jim vdahnila življenja in ohranila kos tega raja poznim zanamcem, ki bodo želeli videti njega, čigar skrb in ljubezen se bo poznala še v njihovem življenju. Nekaj takega bi bil rad napisal kot leposloven dostavek k brošuri ob Krekovi petdesetletnici, a ni bilo ne časa in ne razpoloženja, da bi bil vsaj poskusil, pokazati Kreka kar mogoče neposredno, takega, kot je bil v resnici, vsem, ki so nad njim dvomili. Saj vendar ne morejo dvomiti v resnici nad njim, ki je bil skoro del njihovega življenja, nad njim, ki je živel odkrito kot brat; ne, samo videli ga niso že dolgo, mu pogledali v oko, pogovorili se z njim; v navalu velikih dogodkov jim je Krekova slika zatemnela, in zato delajo kot otroci, ki zapuščajo mater, jo zapostavljajo — in komu? Saj je taka zabloda srca in duha nemogoča, to mora biti le zmota... Morebiti bi bilo malo upanja na skromen uspeh, da sem poskusil storiti to takrat, ko selških gričev ni še bila prepredla črna tančica. Danes gledam svojo na-

logo drugače. Veda in umetnost se bosta že pečali z našim največjim možem; treba je nabirati drobce, da sestavimo sebi in prihodnosti sliko njega, čigar ime je bilo in je program, če to smemo reči o kakem človeku. In če to in ono ne bo porabno, ne za znanstvenika in ne za umetnika, naj bo nedolžno kramljanje o pokojniku z vsemi, ki jim tudi brezpomembna malenkost pričara v spomin dneve, ki se ne vrnejo več. Lepe spomine hranim nanj; ne bilo bi v duhu velikega socialista, čigar bogastvo je bilo last nas vseh, če bi jih hotel ohraniti samo zase.

* * *

V dobrih dveh urah prideš iz Škofje Loke ob hladni Sori v prijazna Selca, kjer je stala hiša očeta Ivana Sovrana, drugi dom našega Evangelista. Prezidana v »Selški dom« opravlja sedaj socialno službo: v njej imajo zavetišče izobrazba, združništvo in — reveži. Selca so središče ponesnega, nadarjenega, razmeroma imovitega, novemu duhu dostopnega in ne premalo svojeglavnega prebivalstva. Veliko je storil doktor za Selca s svojim javnim delovanjem — ni je menda na Kranjskem župnije, kjer bi bila vsakovrstna organizacija tako razvita kot v Selcih, po zaslugi njene duhovščine in Krekovi — in le Bog ve, koliko natihem; slišal sem, da je skoro ni bilo hiše, v kateri bi ne bili jokali ob njegovi smrti. A on se je čutil nasproti svoji domači vasi vedno dolžnika. »Ne morem povrniti s svojim delom selški dolini tega, kar mi je dala,« je rekel, ko je bil izvoljen menda od izobraževalnega društva za častnega člana.

Čez pol ure kreneš v Češnjici s ceste v hrib. Enakomerno se dvigajoča pot te pripelje v drug svet, neviden iz doline. Na pobočju Ratitovca te pozdravljajo bele hiše Krekovih prijateljev v vasi Podlomku, visoko nad njimi pa čepi na majhni zelenici pod strmim gozdom »kralj kraljev in gospod gospodov«, pethišni Prtovč z malo cerkvico.

V listih, ki so mi prišli v roke ob Krekovi smrti, sem zasledil dve notici, ki omenjata njegovo letovišče. V »Slovincu« sem bral, da je ležal ob vznožju Krekove krste šopek cvetic s Prtovča. Notica me je elektrizirala: Kdo je bil, ki se je ob doktorjevi smrti spomnil tega, česar se je tako prisrčno oklepala močna in hkrati nežna njegova duša? Daleč od doma mislim nanj, ki mu ne vem

imena; samo to vem o njem, da tudi njegova duša prepeva z gozdovi in solnčnimi planinami naših gora in da ga je prijateljsko srce opozorilo, da se morajo od doktorja posloviti tudi njegove gore in cvetice. In on od njih...

V zagrebških »Novinah« opisuje 23. oktobra I. S., kako je Kreka prevaril za interview. Družba akademikov se je pogovarjala z doktorjem v kavarni o političnem položaju. Čez nekaj dni so pa »Riječke Novine« prinesle vsebino tega razgovora v obliki interviewa. Baš so ga čitali akademiki v prostorih »Lige«, ko pristopi dr. Krek in objame pisca tako čvrsto, »upravo balkanski«, da je občutil njegove močne roke. »Glej ga, još me nije nijedan žurnalist ovako prevario... Fant, drugič, kadar pridem na Dunaj, ti prinesem rožic, rožic s slovenskih hribov...« »Još danas pomno čuvam planinsko cvijeće, što mi ga je dr. Krek dva mjeseca iza našeg interviewa donio iz bratske Slovenije. Kraj sve velike zaposlenosti u javnom radu nije nato zaboravio...«

Kaj je Kreka vleklo na Prtovč? Kje leži oni mik, da se je veliki mož odločil, nad 10 let preživeti večino svojega prostega časa brez udobnosti ob žgancih in mleku, brez izobražene družbe? Ali ga je očarala naravna lepota kraja? Na gorskem slemenu je toliko ravnine, da ima prostor mala cerkvice iz najnovejšega časa, katere vrednost je cenil pokojnik šaljivo na 50 goldinarjev. Dolgo spomladi, ko dolinci in nižji hribovski sosede že orjejo osušene njive, jih ogleduje Prtovč s svojega več kot 1000 m nad morjem vzvišenega stališča še ves v snegu. Šele pozno pokrije tudi prtovške njive zelenje ječmena in ovsa, ki daje kmetu vsakdanji ovsenjak; tako pristnega in trdega ne dobiš lahko kje kot na Prtovču. Tudi pšenico za žegnanje pridelava Prtovčan doma; težja je kot dolinska, in če boš visoko gori pokušal beli kruh, se bo tudi tebi zdel slajši in slastnejši od dolinskega. A domači žitni pridelek nikakor ne pokriva življenjskih potreb, kupljena koruza je dajala Prtovčanu v mirnem času dan na dan žgance za zajtrk. Njegovo premoženje sta živina in gozd. S prvim svitom se razlega po vasi glas starega čednika — če med vojsko že ni umrl — ki ga menjaje redi cela vas; drugi ljudje se razkrope za delom in donajajo domov večinoma na ramah, brez vozil, krmo s skupih košenin. Od julija do Malega Šmarja poje skoro neprestano kosa; bajtar pa preživi teden večinoma v gozdu na kopišču. Teža borbe za vsakdanji kruh leži z vso močjo na teh gorjanskih trpinih. Tudi na njihovem značaju so pustile težke noše na hrbtu, rano vstajanje in nočno delo

neutajljive sledove in golo resnico govori izkušeni mož v nedeljo popoldne, če podvomi o tem, ali bodo mogli ljudje vzdržati trajno ta hudi boj z mačeho zemljo. In vendar jih ta gorski svet tako vabi: »Ostani tu! Prej kot dolincem ti kažem dan na dan gorenjska polja in snežnike, vodim ti pogled po širnem svetu malo poznane Jelovice, po Blegašu in samotnih posestvih martinjvških. Ozri se na nazobčane robove Ratitovca, ki obdajajo kot trdnjavski zid planinski travnik! Pokušaj kristalno vodo iz vodovoda, zgrajenega po doktorjevem prizadevanju! Tožilo se ti bo po njeni svežosti, koder boš hodil.«

Če prideš, popotnik, v te kraje, jim ne boš odrekel mičnosti, dasi jih ne bo oživljala doktorjeva pesem in ukanje in dasi ti ne bo kratila svobodne sodbe misel na orlovski protest Krekov, ker iz same »žlehtnobe« nočeš priznati Prtovču lastnosti, ki mu gredo!

Tu je srkala Krekova duša lepoto naše domovine, tu si je odpočila sredi malo dostopnih hribov in grap od življenjskega hrušča in trušča, tu se je utrjevalo njegovo srce v ljubezni do onih, ki so najbolj zapuščeni.

* * *

Po maturi l. 1904. je obiskala družba dijakov — večinoma bodočih Daničarjev — doktorja na Prtovču. Sedel je v lepo očejeni lični Mežnarjevi hiši pri peči v novih irhastih hlačah, v preprosti srajci z mehkim ovratnikom in v kratkem sukniču. Kolarja ni nosil. »Mislim, da ga ne bom rabil, dokler ne grem v dolino.« Predstavil se mu nisem in tudi ni bilo treba. Doktor je konstatiral na prvi pogled, da sem »selške sorte« in »Mlinarjeve žlahte«. Tudi moja rojstna vas mu je bila znana, ker je poznal pred mnogimi leti umrlega starega Primoža iz Sopotnice, ki je po Ratitovcu pasel ovce. Tako me je sprejel v svojo družbo kot človeka, ki po zemljepisni legi in po zgodovini spada k njemu. Meni, zrastlemu v ozkih razmerah malega mesta, je bil ta sprejem precej nenavaden, a čut začudenosti ni utegnil priti do veljave, ker se je moral umakniti na mah lagodni udobnosti, ki je prevzelo slehernega v družbi. Doktor je bil prehlajen in mučil ga je revmatizem. Vendar mu to ni kratilo dobre volje. Šantal je še isti dan s svojimi fanti na Ratitovec in jim preskrbel prenočišče v pastirski koči. Sam je šel — pozno zvečer seveda — nazaj k Mežnarju. Spremil sem ga in razgovor je nanesel tudi na predmet, o katerem sem bil prepričan, da mu bo tuj. Pripovedoval sem mu o kmetu pesniku iz Sopotnice, ki

je v siromašni koči ob trdem kruhu ali pa brez njega živel globoko notranje življenje in si lajšal pezo trpljenja s pesnikovanjem kot samouk. Nekaj njegovih pesmi je bilo tudi objavljenih, n. pr. v »Danici« pod Jeranovim uredništvom. In glej! Doktor je poznal tudi tega moža; pred mnogimi leti se je bil ta nekoč oglasil pri njem v Ljubljani. Njegova slika o takrat že pet let pokojnem starčku je bila tako popolna, da sem videl, da se je bil zamislil v nenavadnega obiskovalca kot v draga brata.

Med pogovorom se je bilo stemnilo in dež, ki se je bil naznanil že popoldne s krepkim pršenjem, se je povrnil v obliki plohe. Ubogi doktor, ki ni nosil celo življenje dežnika — kakor tudi ure ne — je prekladal s težavo svoje revmatične ude po kameniti stezi, a zraven venomer govoril in opozarjal, kdaj pride na poti skala, kdaj luža, kdaj bova doma. Iz njegovih ust ni prišla beseda žala. Biti junak, to je bila temeljna poteza njegovega značaja.

Solnčno jutro je sledilo viharne noči in doktor je bil kljub bolezni razkošno razpoložen. Obiskala sta ga dva prijatelja župnika iz sosesčine in pridno je otepal koruzne žgance, da odrine prej na Ratitovec. Vso družbo je hotel spraviti v živahno zabavo. En župnik je bil po naravi bolj tih; doktor ga je imel rad, svojega rojaka in sošolca. Majhna pavza. Nakrat zavpije doktor: »Tone, nikari ne tako ne vpilj! Kdo te bo pa poslušal?!«

Kmalu jo je mahal, kopajoč se v znoju, zopet po strmi poti na goro, si utrgal šopek ruševja, zataknil za trak gorski nagelj, ubral ob poti jagodo rdečko, gledal divje kozle, ki so se podili po pobočju gore, pravil, kod raste planika. Družba je dospela do male ravnine, kjer preneha gozd in se prične pravi gorski svet: zelena dolina, obdana s strmimi, deloma skalnatimi bregovi. In doktor je zapel svojo pesmico:

»Le imejte krasne svoje
vi doline in vrte!
Dajte mi planine moje,
dajte moje mi gore!«

Rad je zapel tudi pesem prtovskih deklet:

»Pa je krota premajhen,
pa je krota premlad;
ne za res, ne za špas
ne bo hodil k men' v vas.«

In potem fantovsko nagajivko:

»Celo noč se j' jokala,
k' je pušelj ravnala;
pa le to j' je b'lo žal,
k' je tri groše koštal.«

Pri vsaki pesmi je pevec ponovil zadnji dve vrstici z vsemi registri svojega grla in pribil nemajhnost svojega stališča.

V meni pa se je rodila ta dan želja, opazovati izrednega moža in učiti se od njega ob vsaki priliki, ki se mi ponudi. In on je bil učitelj, ki se ni izčrpal, ker je bogatil Krezove zaklade duha z neprestano tekočimi, kritično presojevanimi prispevki iz virov življenja, vede, umetnosti in domovine misli — srca.

* * *

Leto pozneje smo obiskali v doktorjevi družbi njegovega prijatelja, župnika v Leskovci, takratnega soseda našega poznavalca Ukrajine Josipa Abrama, ki je pasel duše v Novakih na Goriškem. Med potjo nas je pogostil v lovski koči stotnik, ki je tituliral doktorja z »gospod kanonik«, kar se je zdelo nagovorjenemu velika degradacija za profesorja bogoslovja. Pri odhodu sem se moral zahvaliti stotniku v grškem jeziku, nakar se je gostitelj zarotil pri svoji vojaški časti, da ni razumel nobene besede. V Leskovci se je usedel doktor k harmoniji ter zasviral — samouk seveda — in zapel o božjem volku:

Čuri muri, božji volek,
božji volek moj,
zleti, zleti in pokaži,
kje je domek tvoj.

Z roke dečkove je božji
volek odletel,
pa na polja pisani je
cvetki obsedel.

Čuri muri, božji volek,
tam je domek tvoj;
zdaj pa zleti in pokaži,
kje je domek moj.

Poletel je božji volek
k solncu pod nebó. —
Dolgo je za njim strmelo
dečkovo oko.

Bogoslovja in modroslovja doktor in profesor, socialist, organizator, politik — pa je ves živel v preprosti lepoti otroške pesmice, ker je bilo tudi njemu solnce brat.

Po petju se je usedel k mizi, vzel kos papirja in s hitrostjo, kot bi pisal pismo, poročal odsotnemu gostitelju o obisku:

»Mladih kozačkov čveterica,
zraven moje hetmanstvo —
eto zate pokorica!

A ti si ubežal v pregnanstvo.
Imeli s seboj smo...¹

A osladili so ajdovi žganjci
z ajmohtom kurjim naše srce.
Vino so pili mladi pijanci,
jaz pa žlempal sem razne vode.
Polu devetih zvečer je odbila,
ko se je mlada Sič posadila
krog gostoljubne mizice tvoje.
Zjutraj, ko sedma ura odpoje,
narod se vzdigne, maršira naprej,
tebe pozdravlja zdaj in vselej
na vekomaj. Amen.«

Tudi pri nadaljnji poti v Sorico je stresal verze iz rokava. Ta dan sem ga slišal prvič govoriti o jugoslovanstvu. Z radostjo nad uspehom je pripovedoval, da je ustanovil dve organizaciji, ki raztezata svoj delokrog čez meje slovenske domovine: Zadružno in Gospodarsko zvezo. Njiju občne zборе je imenoval »jugoslovanska parlamenta«.

* * *

Nedelja na Prtovču. Ob šestih je propovedoval in maševal Prtovčanom in Podlomčanom, ki se jim je pridružil še kak kmet ali drvar iz okolice. Več njegovih nedeljskih govorov sem slišal; predmet je bil različen, vzet iz okrožja, v katerem se je baš sukalo njegovo delo ali — trpljenje. V prvem govoru, ki sem ga slišal, je priporočal naš socialist poslušalcem, naj gojijo nasproti bližnjemu pravico in ljubezen, ta dva stebra človeške družbe, in sladka bo njihova zavest ob zadnji uri. Navadno je opisoval v govoru Kristusovo življenje ali pa razlagal evangelij ali list apostolov. Pri popoldanski službi božji je bral nekoč korekturo svojih Zgodb, kjer piše apostol o ljubezni: »Če govorim s človeškimi in angelskimi jeziki, ljubezni pa nimam, kakor brneč bron sem ali zvoneč zvonec. In če imam preroštvo in poznam vse skrivnosti in imam vso vednost, in če imam vso vero, tako da bi gore prestavljal, ljubezni pa nimam, nič nisem. In če razdam ubogim v živež vse svoje imetje, in če dam svoje telo, tako da bi gorel, ljubezni pa nimam, nič mi ne koristi... Ljubezen nikoli ne mine; preroštvo bo utihnilo, jeziki umolknili in vednost prešla.«

Ni bilo treba šele razlage govornikove. Njegov glas, ljubeznivi izraz njegovega obličja sta pričala, kako mu je govoril apostol iz srca.

¹ Tu slede verzi, s katerimi označuje svoje spremembe.

Dne 20. julija 1913 sem ga slišal v cerkvi zadnjikrat. Imel je blagosloviti križ, ki so ga postavili vaščani. Težko je tiščalo takrat na njem krivično obrekovanje; svoje čisto ime je moral dati, da se je delalo javno pohujšanje; in to zadnje ga je bolelo, kot se je sam izrazil. Govoril je o tem, da zida svet na moč, denar, čast, mi pa stavimo na križ vse svoje upanje. Pred svetom skrivana bolečina, združena s telesno bolehnostjo, je zvenela iz govora. Nikdar ga nisem slišal govoriti tako — kako naj rečem? — resno. Drugače je tudi v cerkvi — in tu še posebno — žarel njegov obraz one jasnosti, prijaznosti in veselosti, ki je njegove argumente prosevala tudi v ostri debati.

In njegovo zaupanje ni bilo osramočeno... Za danes si zapomnimo samo datum!

* * *

Opazoval sem ga prej enkrat pri petih litanih. Odpeval je z ljudstvom k Mariji; otroško blaženi, smehljajoči se obraz uprt nepremično k Materi. Govoril je z njo, kot govori otrok. Svest si je bil — ali kako naj rečem? Vedel je — da vlada med Bogom in njim ljubezen, prijateljstvo. Prijatelj, da si ga videl, bi ne vprašal več, ali je bil doktor veren, čeprav je poklical Boga in sveto pismo za pričo le tedaj, kadar se vprašanje ni dalo rešiti samo s človeško vedo. Redko je rabil pri svojih predavanjih in kurzih besedo Bog; ni ga imenoval brez potrebe. A če se je sklical nanj v okrepljenje ali v dokaz svojega mnenja, ti je potem odmevalo v glavi in srcu. Duša, ki je izšla od Boga obdarovana z izrednimi zakladi, je rabila svoje bogastvo nekako naivno, tako, kot ga je namenil Dajatelj. Delila ga je z brati, zavedajoč se brez boječnosti, da vrši božjo voljo, naj govori ali piše ali moli ali s prijateljem kramlja. Vznemirjali je niso trajno nikaki stranski oziri. Imela je v sebi dovolj odpor nih moči, da je ni okužilo bivanje med bolnimi. Razvila je mogočno v zadivljenje sodobnikov plemenite kali, ki jih je položil vanjo Stvarnik, ohranila svojo integriteto in odšla — otrok k očetu — k svojemu izvoru. Vsem pa, ki so ga poznali, je ostal neizrečeno lep spomin na življenje, ki je bilo velika harmonija. Pesem, ki ne izzveni...

* * *

Foerster definira v »Jugendlehre« nekje pojem izobraženosti kot zmožnost, ločiti glavno od stranskega. Dr. Krek se je zavedal temeljev, na katerih mora stati kristjanovo življenje po Gospo-

dovih besedah. Prva in poglobitna zapoved: Ljubi Boga! Tej enaka: Ljubi bližnjega kakor samega sebe! V praktičnem izvrševanju teh zapovedi pa je hodil po deloma neizvoženih potih, ki mu jih je kazal njegov izredni um. Ljubezen do bližnjega ga je nagibala h kraljevi darežljivosti, ki jo je pa smatral samo kot nebitven ali vsaj lažji del svojih dolžnosti do bližnjega. Vršenje te dolžnosti mu je bilo po moji sodbi razmeroma lahko. Saj je vedel prav tako kot Horac, čigar dela so mu ležala v ljubljanskem župnišču na nočni omarici, da je življenje prekratko, da bi navezoval človek svoje srce na zaklade. »Ko umrjem, rajši hočem, da imam 5 goldinarjev dolga kot 5 goldinarjev denarja,« se je šalil sam s svojim dostikrat praznim žepom. On je žrtvoval bližnjemu veliko več kakor »gnar«, kot je nekoč to besedo izrekel zaničljivo v ne vem kakem narečju. Položil je na oltar bratoljubja mirno uživanje življenja. Skozi njegova redno odprta vrata so prihajali tisoči — ne stotine! — in s svojimi željami ga motili pri obedu, tudi klicali iz spanja. »Jaz sem kot muren, ki pred njegovo luknjo vedno kdo stoji in beza: Muren, muren, pridi ven!« In doktor je šel, pa naj je deževalo ali medlo in smo drugi uživali udobnost doma in družbe, v najbolj oddaljene hribe, dostikrat sam.

Pri tečaju na Sv. Joštu je nekoč stavil vprašanje: Kaj je politika? Pridružili smo se tistemu, ki jo je definiral kot skrb za javno blaginjo, torej izvrševanje ljubezni do bratov en gros. S tega stališča razumemo Krekov poklic: javno delovanje. Vedel je, da vrši ljubezen do bližnjega temeljiteje, izdatneje takrat, ko preventivno zabranjuje revščino, krivico, greh s svojim delom kot organizator in politik, nego takrat, ko zdravi z zasebno miloščino rane, ki so dostikrat le simptom socialne bolezni.

Prevzet svojih moralnih dolžnosti je pa originalna glava tudi vedel, da obstoji vrednost konvencije, načina našega medsebojnega občevanja, v tem, da nas v življenju mnogokrat obvaruje, da ne grešimo proti bratovski ljubezni. To dolžnost pa je doktor vršil po svoje. Če je koga imel rad, je to dotični dobro vedel, pa naj ga je tudi pri obisku sprejel z besedami: »Tegale hudirja pa že dolgo ni bilo pri nas!« Če pa tvojega dejanja ni odobral, si tudi takoj vedel, pri čem si, in nisi živel v nikakih napačnih predstavah. Iskal je božjega kraljestva in njegove pravice, obteževal si pa ni svojega poklica z nikakimi postranstvi, ki niso bile primerne njegovi samorasli osebnosti. Lepo je pisal o njem nekdo v »Novinah«, da mu ni bil nikdo enak in nikdo podoben.

Čutil je svojo odvisnost od Boga nekako neposredno; vedel je, da hodi po ravni poti do Njega le tisti, ki mirno posluša glas vesti; samo na solncu svobode uspeva duša in se obvaruje npravne pohabljenosti in hlapčevstva. Ne bom ga pozabil, ko mi je rekel s tisto preprostostjo, ki pride naravnost iz srca, brez najmanjšega patosa, kot bi odprl za hip vrata v kamrico srca, ki jo pokaže le redkokdaj: »Prostost, to je nekaj, za kar bi rad dal svojo kri.« Osebnost je bil on prost; tudi bi ne bilo tistemu, ki bi ga hotel zaslužniti, lahko, najti na prebrisanem možu slabosti, za katero bi ga trajno privezal. Osvoboditi pa je hotel nas vse topega svobodomiseltva, kapitalizma, tujstva. Samo mož s tako iskreno notranjo potrebo po svobodi je mogel postati apostol osvobojenja Jugoslovanov.

* * *

Doktor je imel lastnost, ki redko krasi učenjaka, da je govoril z vnemo in zanimanjem o vsakem predmetu, ki ga je sprožil sopotnik. S pastirjem, drvarjem, delavcem, hotelirjem, naravoslovcem, beračem, z učiteljico, oskrbnico v pastirski koči — z vsakim je bil dober znanec v kratkih besedah, vsakemu je vzbujal zaupanje dostikrat nepoznani drug, ki je kazal za njegove razmere toliko zanimanja in umevanja. Ta privlačna sila Krekove osebnosti mu je odpirala srca rojakov, kazala njihove potrebe in ga storila nekronanega vladarja. Kdor je prišel kdaj z njim v dotiko, je imel prostor v njegovem srcu in spominu, ki ju je zase rabil tako malo.

Posebno rad pa se je razgovarjal z visokošolci, menda zato, ker je videl, da so ti najbolj potrebni koga, ki dá njihovemu duhu hrane spričo lakote, ki jo zapusti visoka šola, ker je vedel, da ti najteže najdejo svoje pravo razmerje do bratov in do Boga, oni veliki okvir, v katerem dobi vsak posameznik svoj ljubi delokrog in svojo srečo.

* * *

O literaturi sva govorila večkrat, a poznam njegovega prijatelja, ki ga bo od te strani lahko opisal natančneje. Njemu naj služi nekaj podatkov iz doktorjevih ust! Goetheja in Schillerja je bral v tretjem gimnazijskem razredu; v petem razredu je prebral šolsko izdajo Ovida, ker ga je mikala gracioznost in lahkota pesnikovega pripovedovanja. Bral je tudi rimske lirike in iskal v njih socialnega momenta. Da mu je znan Shakespeare, o tem je

pričal marsikak njegov izrek. Pripovedoval sem mu o uprizoritvah klasičnih del na Dunaju in pričel je tudi sam poredkoma zahajati v gledališče, kar sicer ni bila nikakor njegova navada. Iz njegovih pripomb sem uvidel, da si je ogledal n. pr. Beneškega trgovca in Julija Cezarja, da je zastonj prišel iskat vstopnice za Kralja Leara. Tudi komične muze ni zametal. Večkrat je odmevala po Prtovču arija iz Lortzingovega »Waffenschmieda«: »Auch ich war ein Jüngling mit lockigem Haar...« z refrenom: »Das war eine köstliche Zeit!«

Leta 1908. je imel na Prtovču Heineja. Rad je deklamiral iz njega. Vzel je takrat s seboj na Prtovč tudi devet- ali desetletno hčerko gospodinje, pri kateri je na Dunaju stanoval. Rekel je, da bi morala biti postava, da gre poleti vsak mestni otrok na kmete. Kmalu je punčika znala z doktorjevo vznesenostjo deklamirati: »Nach Frankreich zogen zwei Grenadier', die waren in Rußland gefangen...«

Mož, čigar hiša je mrgolela obiskov in ki je dober del svojega življenja preživel na poti in na shodih, je imel pač malo časa, zasledovati naše slovstvo. Nosil pa je — da rabim njegov izraz — v srcu vsako lepo gibanje pri nas, ki mu ni mogel slediti. Opozoril sem ga na novejša Župančičeva dela. Bil je ves zavzet, v hipu je videl, da imamo tu Slovenci nekaj epohalnega. Ko sem mu citiral »Melanholijsko«, je dal na čuden način, menda je zažvižgal, duška svojemu presenečenju ob zadnji kitici, s katero krona Župančič čudovito pesmico. Kmalu si lahko videl »Samogovore« na njegovi mizi. In težko bo kdo Kreka lepše opeval kot z verzi, ki so v tej knjigi:

Z objemom enim te oči
vesoljnost so preplegle
in rekle svetu: »Lep si, stoj!«
In vendar, vendar te roké
v življenju niso segle
po eni slasti, brate moj...

Dante Alighieri: La Divina Commedia.

Prevel in razložil J. D.

Drugi del: Vice.

Spev XIX.

Kakó se pokoré (v petem krogu)
skopuhi in lakomniki.

Na koncu XVIII. speva, v krogu lenih za vse dobro, je Dante zaspal in zasanjal. V začetku XIX. speva nam pripoveduje vsebino tistih svojih sanj: Bilo je nekako med peto in šesto uro zjutraj, ko je najbolj hladno (vzrok je naveden po srednjeveškem naziranju) in ko na vzhodnem nebu, ki ima vsak čas zažareti, vzhaja ozvezdje, podobno »velesreči« geomantov (ti vračarji so mižé delali pike v zemljo ali na papir, in če so slučajno pike stale v tej obliki:

.
.
.
.
.

slični stanju zvezd Delfina, ki spomladi pred zoro na južnem nebu vzhaja, so to naključje zvali Maggior Fortuna), tedaj je uzrl v sanjah medenosladko Siréno (predstaviteljico vseh lažidobrin svetá, za katerih očiščevanje so določeni naslednji trije krogi, t. j.: lakomnosti, požrešnosti, poltenosti), v resnici, sámo po sebi grdo ženščuro, ki je pa dobila lep videz le zato, ker jo je on (pesnik) prijazno motril in ji svoje srce odprl; a o pravem času se je prikazala svéta gospa (dejanska milost božja!), ki je Vergiliju (pameti, zdravemu razumu!) ukazala

priliznjenko razkrinkati in razgaliti; in tedaj se mu je prikazen zagnusila. Nekaj vrstic pozneje (vv. 61—63) Vergilij veli pesniku, naj oči obrne od lažidobrin k vabi nebesnih svetov, t. j. k nebeškemu veselju!

Nato vstopita pesnika v prelaz, ki vodi v naslednji, t. j. v peti krog. Za slovo od četrtega kroga slišita še angelovo blagrovanje: »Blagor žalostnim«, kar hoče reči: ti, ki se v četrtem krogu pokoré, leni, na svetu niso imeli dovolj duševne moči, da bi v hrepenenju po popolnosti nase vzeli žalost in trpljenje.

Ob solnčnem vzhodu (prekrasen opis pomladnega jutra, vv. 37—39!) stopita v peti krog. Pesnik, vzdramljen iz spanja, s takim hrepenenjem stopa kvišku, kakor se sokol, ki je še malo prej žalosten čepel na drogu, ob ptičarjevem klicu zažene proti pripravljeni jedi. (Prim. točnost in kratkost opisa vv. 64—66!)

Skopuhi in lakomniki ležé na tleh, z obrazi v zemeljsko grudo obrnjenimi. Ihtéč ponavljajo 25. vrstico iz 118. psalma: »Adhaesit pavimento anima mea«. Trpljenje jim lajša le nada rešitve in pravičnost, t. j. spoznanje, da po pravici trpé. Vergiliju, vprašujočemu za nadaljnjo pot, odgovarja ena izmed senc: »Če vama ni določeno tu trpeti in v prahu ležati, hodita takó, da bo desni bok vedno na ven obrnjen.« Dante v odgovoru spozna tiho željo govorčev, izvedeti, zakaj sta prišleca prosta njih kazni. Duh se mu razodene: v življenju je bil naslednik sv. Petra, Hadrijan V. († 1276), z rodbinskim imenom Fiesco in priimkom: conte di Lavagna. Rečica Lavagna se izliva v morje na obali Riviere, med krajema Siestri in Chiaveri. Hadrijan je vladal samo 40 dni; o njegovi skoposti zgodovina ne pripoveduje ničesar. Ko Dante izvé, kdo